

AGUSTIN ANABITARTE, DONOSTIAR EUSKAL IDAZLE JATORRA

JUAN SAN MARTIN

1981eko ekainaren lauean hil zitzaigun Donostian Agustin Anabitarte Irazu euskal idazle jatorra. Hiri berean sortua zen 1891ko azaroaren 20an. Aspaldi idazteari utzia zegoen baina garai batean egin zituen lanak gogoangarriak ditugu.

Argia-ren sortzaileetariko bat zen eta aldizkari honez gainera *Euskal-Esnalea*, *Euzkadi*, *Gipuzkoarra* eta *Euskera* aldizkarietan idatzi zuen, inoiz «Anabi» izenordez. Baina, idazle bezala, liburuak izan ziren bere emaitzarik ederrena.

Erdaraz idatzi zuen liburu bakarra *Patrones y capitanes de yate* deritzana da, 1958an argitaratua eta geroztik beste zenbait argitalpen izan dituena. Baina, beste zenbait liburutan utziko zigun sorketazko lana, euskara jatorrez idatzia eta kaletar giroz gainera. Merezi du beren berri ematea.

Lehen lehenik *Neska-mutileri dirua aurreratzen erakusteko* liburuxka bat atera zuen Aurrezki Kutxaren eskariz, 1923.urtean. Gero, *Aintziñako Olinpiar Jolasak* 1925ean, urte bete geroago Euskal Esnalea elkartearen *Itzaldiak* sailean berriz argitaratuko zena. beren eskariz eman zuen hitzaldi bat bai zen Olinpiadak zer ziren agertuaz. Baina lan mamitsuagoak horien ondorean etorriko ziren.

Euskaltzaindiak «Schuchardt Saria» eratu zuen literatura bizkortzeko asmotan. Bi urtez izan zen eta bietan Agustin Anabitartek eraman zuen saria, 1929an eta 1932an.

Usauri, eleberri eraz egindako irakurgai da, 1930ean *Euskera* aldizkarian zatika argitaratu zen lehenik eta liburu apartean gero. Itsas-giroko liburu, donostiar era jatorrean idatzia, euskara errezean, esaldiz aberats, hizkirimiri ugariz, ironiarik ez zaio falta. Bere idazkera, jolaskorrean eta bizkortasunean badu Pia Barojaren idazkera taxura, bere umorea hain mina izan gabe. Atseginez irakurtzekoa da eta inoiz ez dut ulertu gure artean zergatik ez duen izan begirapen hobea eta ospe handiagoa. Guk euskarazko lanak arretaz hartu ez ditugulako ote? Estilo aldetik behintzat, oraingo donostiar gazteak —nolabaiteko euskaraz ari direnek— badute A. Anabitartegandik zer ikasirik. Eta bertako ikastolak nekez aurkituko dute irakurgai hoberik.

Donostia deritzana ordea, egileak ber-berak zion bezala «*Usauri*-ren anai laztana» da. Baina donostiarrentzat unkigarriagoa. *Usauri*, itsas bidariaz harat-hunat mugitzen denez eta *Donostia* hiri barneko gora-beheraz, bertako giroz ihardungo bait da. Liburu hau ere, lehen lehenik Euskaltzaindiaren *Euskera* aldizkarian zatika argitaratu zen eta gero liburu berezian. Nik daukadan alea egileak berak Donostiako Eusko Pizkunde zertztan elkarteari esku-eskribuz eskainia da eta elkarte horren sigiluz dago. Nonbait, gerratean ebatsi zutenek erretzea baino nahiago izan zuten sos batzuk trukean saltzea eta mesede ederra egin zuten, liburu zaharren dendaren bidez oso merke nere eskutara etorri bai zen, euskarazko liburu kasik inor arduratzen ez zen garaian.

Bestelako mesederik ekarri zidan bertako irakurgai atseginak. Donostiako ohiturak ederki jasoak ditu. Donostiarrek bertako gaiez liburuak aisa argitaratzen zaleak dira, baina ez dakit oraindik zelan ez diren arduratu lan horren birargitaratzeaz. Hor jasotzen bai dira bertako ohitura jator asko, ber-bertako hizkuntzaz idatzirik. Kale izenez ere bada bertan zerrenda ezaugarriak. Amara berriko euskaltzale horiek liburu hau ezagutu balute ez ziren hain zakarki bezain arin sartuko beren ustezko iritziak emanaz, era jatorra liburu hontan bilatu beharrean.

Bestetan «jaiak» badira jatorrak, Donostian «festak» izango dira garbizalerik borrokatuenarentzat ere. Festaz eta ospaketaz ere bada zer jaso Anabitarteren irakurgai hontan: Santomasak,

Ihauteri (ordukoentzat «Iote» edo «Asteleniote» bere Zapanzar-
tekin, estropadak, zezen-suzko:

*O! zezen pizkor txingar jario,
zenbat kontu zure merio!*

Eta, bertan tokian-tokiz zer ohi zen: Plaza Berriko giroa, kaia
bere arrantzale eta arraidunen kresal usainez, Irutzuloko joan-
etorriak, Bretxako merkataritza bertako txarlatan feriantekin,
eta abar eta abar. Historiak ere badu bere tokia, eta hitzaldi ba-
ten oinarritz bale-arrantzaren berri anitz bada IX. kapituluan.
Horiekin batean, beste gora-behera asko donostiar batek bere
herriaren maitasunez idatziak. Donostian Donosti. *Momo* jainko-
kiakin esan dezagun:

*Hartu jende maitiak
Donostiakoak
Oroipen aitormenak
Bihotz gurekoak.*

Gainerako euskal idazle guzietan bezala, hutsarte luze bat
idekiko zuen gerrate zital harek Anabitartegan, eta gutien uste
genuen garaian agertuko zitzaigun berriz, isila hautsiz, *Poli* zeri-
tzan eleberriarekin. Egia esan, nik neuk, hau izan nuen Anabi-
tarteren lanetarik lehenen ezagutu nuena, 1958an. Bertako idaz-
kera erraz eta polita ezagutzeaz arduratu bai nintzen *Usauri* eta
Donostia arretaz irakurtzera.

Poli (1958), Kuliska sortan argitaratu zen, mutil umezurtz
baten ibileretan oinarritzen da eleberri hau. Umezurtz horrek,
bere bizi-lekua, edo hobeto esan, gorde-lekua, Urgull mendiko
gaztelu zaharraren toki batean du eta Donostiako parte zaharre-
ko bazter guziak miakatzen dituana da, janari bila edo bere bihu-
rrikerietan.

Harrera ona izan zuen eleberri honek. Ez dakit horregatik
izango zen, baina urrengo urtean Euskaltzaindikoek beren ur-
gazle izendatu zuten.

Azkenik, *Aprika-ko basamortuan* (1961), Itzaropena Argital-
dariak Kuliska sorta berean argitaratua. Bidaiazko liburua da,
1954aren hasieran Afrikako Ifarraldetik egin zuen jira kontatzen

du bertan, liburuaren azkenean ibilera hartako argazkiak ager-
tuz. Marsella-tik Aljer-era jo zuen eta handik Busaada, Briska,
Tugurt, Uargla, Gardaia, El Golea, Timimun eta Adrar zehar
ibili zen. Han bizitua eta han ikusia kontatzen ditu. Egia esan,
holako literaturarik ez da maiz erabili euskaraz eta honek beste
gabe baliatzen du bere lana.

Behar bada, liburuaren hitzaurrean erakusten digu egileak
bere urduritasuna edo ibiltari gogoa: «Nik lurralde guztietarako
gogoa izan det beti, gauza berri asko ikusteko egarria. Itsas-
tarrenganako naia ere bai. Izan ere, oriek ikusten dituzten erri
ta bazterrak!» Holako gogoz, holako ikuspegiz burutu zituen
Agustin Anabitartek euskarazko literatura lanak.

Orain, azken bidaiia hontan, har dezala betiko atsedena, baina
donostiarrek bere obra ezagutzeko arreta.